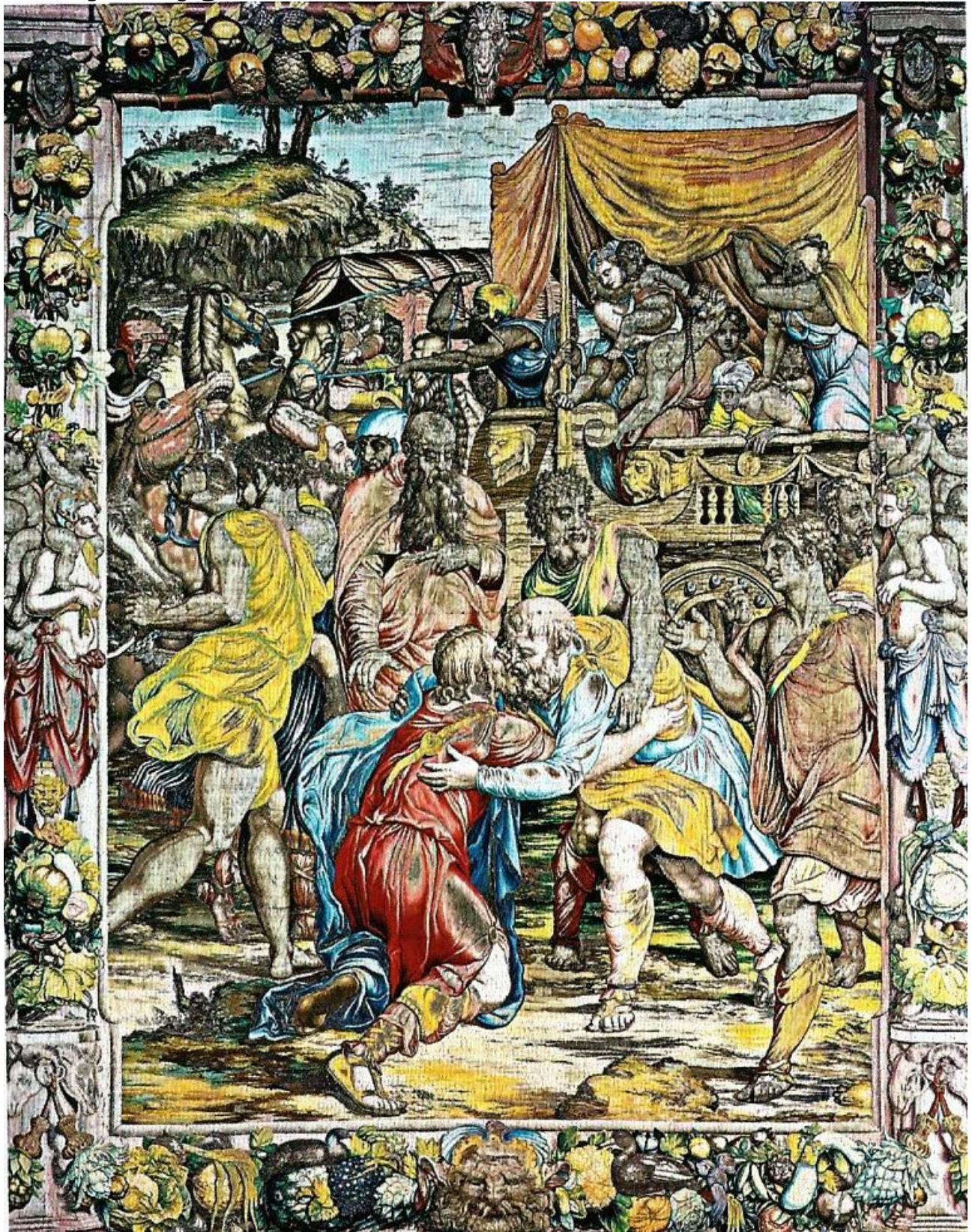

Parasja Wajigash

Bereshiet/Genesis 44:18 - 47:27

'Voorzienigheid'

door Rob Cassuto

Als Jozef na de emotionele pleitrede van Juda de overtuiging heeft gekregen, dat zijn broeders werkelijk ten goede zijn veranderd, kan hij zich bekend maken als de broer, die zij ooit verkocht hebben aan de karavaan van de Midianieten. De broeders zijn eerst verbijsterd en bang, maar Jozef stapt als het ware van zijn troon af en laat de geschrokken schare dichtbij hem komen. Hij bezweert hen niet bang of boos te zijn. Niet met zoveel woorden vergeeft hij hen hun schuld – maak jezelf niet langer verwijten, zegt hij – . En plaatst de hele keten van gebeurtenissen, die hebben geleid tot de hoge en machtige positie die hij nu heeft in een ander perspectief, dat van de Goddelijke voorzienigheid.:

Genesis 45: 5 (NBV) Maar wees niet bang en maak jezelf geen verwijten dat jullie mij verkocht hebben en dat ik hier ben terechtgekomen, want God heeft mij voor jullie uit gestuurd om jullie leven te redden. 6 De hongersnood teistert het land nu al twee jaar, en ook de komende vijf jaar zal er niet geploegd of geoogst worden. 7 God heeft mij voor jullie uit gestuurd om jullie voortbestaan op aarde veilig te stellen; zo wilde hij veel levens redden.

Die Goddelijke voorzienigheid is in de laatste eeuwen van verlichtingsdenken en moderniteit nogal in discussie gekomen, zo niet door de meeste moderne denkers wel verlaten. In de 18^e eeuw trachtten de vaak nog christelijk georiënteerde filosofen om het beeld van een God die een goede wereld heeft geschapen en een voortreffelijk plan heeft uitgestippeld te verenigen met enerzijds de onloochenbare feiten van het natuurlijke en morele kwaad en anderzijds de heldere wetenschappelijke feiten van een wereld die voor de verklaring van de verschijnselen geen God nodig heeft. In dat soort redeneringen werd het kwaad soms ook als een onvermijdelijke omweg gezien naar Gods uiteindelijke goede eindbestemming. Later werden dat soort pogingen geheel gestaakt en gingen vele denkers de menselijke positie zien als eenzaam in de kosmos en opgezaald met de opdracht het beste ervan te maken. Hij moet zijn eigen levens-ontwerp maken, enige vooraf gegeven zin is in de schepping niet ingebouwd. Moedig en opstandig bepaalt hij zijn eigen lot.

In deze tijden wordt de verantwoordelijkheid voor het eigen leven en de vrije wil om vorm te geven aan dat leven ook sterk benadrukt, in de sfeer van het maakbaarheidsdenken.

In die zin is Jozef ook een schoolvoorbeeld van iemand die er het beste van heeft gemaakt. Hij heeft verantwoordelijkheid genomen voor zijn lot. Hij had een helder verstand, een prima intuïtie, een visie om te schouwen en dromen in hun essentie te begrijpen. Die talenten heeft hij uitstekend uitgebuit. De misdaad die zijn broers gepleegd hadden heeft hem uitgedaagd zijn talenten tot het uiterste uit te buiten. De hele reeks gebeurtenissen rond Jozef kunnen geduid worden als bepaald door de acties van een man, die verantwoordelijkheid neemt, zelfvertrouwen heeft en vastbeslotenheid en er het beste van maakt, misschien een beetje geholpen door gelukkig toeval. Waar is dan die superviserende Voorzienigheid voor nodig?

En bovendien: een voorzienigheid, die misdaden nodig heeft om zijn voorziene doelen te bereiken, is die wel te verdedigen? Het is opvallend hoe vaak de aanvankelijke menselijke verkeerdheden, dwalingen, vooruit: zeggen we zonden, de geschiedenis juist essentieel vooruit duwen. Met het eten van de boom der kennis begint de geschiedenis der mensen, de jaloesheid en na-ijver van Jozefs broeders brengen Jozef - en uiteindelijk Israël - in Egypte. De zonde van Juda met Tamar brengt het nageslacht voort dat zal leiden tot koning David en diens zonde met Batsheva en de moord op haar man brengen de grootste koning van Israël voort, Salomo.

David Biale concludeert in zijn boek 'Eros and the Jews':
"Nogmaals, (...) overtredingen werken heimelijk positief uit op het lot van het oude Israël; God, zo lijkt het, werkt aan beide zijden van de legaliteit om het fortuin van zijn uitverkoren volk te bevorderen"

Het blijft een lastige kwestie. Hoe het ook zij, Jozef had de ervaring, dat hij instrument was van een Goddelijke hand. Dat blijkt al, als hij bij het eerste bezoek van zijn broeders, die hij weer terugzendt naar Jacob met de opdracht Benjamin mee terug te nemen, zegt: (Gen.42:18) "*Doe dit, zodat u in leven blijft, want ik vrees God*".

Mijn indruk is, dat in het beste van het Joods gedachtegoed de paradox geduld kan worden, dat er als het ware twee bestaanswijzen naast elkaar kunnen bestaan, twee lagen van bewustzijn, waarin de wereld gepercipieerd kan worden.

De eerste laag is de laag van het contingente en concrete gebeuren in de wereld, waarin de mens de vrije wil heeft om binnen gegeven voorwaarden beslissingen te nemen en zijn leven en omgeving vorm te geven. Het is goed te doen om in deze laag te leven zonder idee van voorzienigheid; er is geen vooraf ingebouwde voorzienigheid of zin.

De met hoe dan ook met enige religiositeit (in de meest ruime zin) behepte mens is daar toch niet tevreden mee. Hij vermoedt een tweede laag, een hogere of diepere laag, die zich stelt boven alle contingente onderscheidingen zoals bijv. goed en kwaad, een laag waarin iets gewaar wordt of kan worden van gewenste richting, sturing, bestemming.

Wat hij kan doen is zich daarvoor openstellen en trachten te zien of te luisteren en door te dringen in wat de sturing is die hem wordt aangeboden vanuit een dimensie, waarin hij als mens slechts een klein onderdeel is.

In die termen is de kwaliteit van Jozef geweest om in de nood van het moment open te staan voor die diepere laag en voor de tekenen, die de juiste richting aangaven; en wie weet geeft dat aan die hogere dimensie (God zo u wil) de gelegenheid zich te openbaren met de noodzakelijke weg die te gaan is. Dat inzicht moet bij hem ten volle ingedaald zijn, toen hij zijn broeders voor zich zag.

Een mooie passage uit de Talmoed breng ik hiermee in verband; het is een uitlegging van Spreuken 3:34: *De spotters zal Híj wel bespotten, maar zachtmoedigen zal Hij genade geven.*

Resh Lakish vraagt zich af wat de bedoeling van deze spreuk is. *'Als een mens begint te zondigen worden de deuren voor hem wijd geopend, maar als hij zich wil zuiveren wordt hij geholpen. In de school van Rabbi Ishmael leerde men: Het is als de verkoper van olie en balsem. Als de koper (gewone) olie komt kopen zegt de winkelier: hier is de maatkan, meet het zelf maar af. Maar als de koper balsem komt kopen zegt de winkelier: wacht, ik meet je balsem samen met jou af, zodat*

we beiden van de geur genieten.' (Joma 39a)

Dat spreekt aan: God als de winkelier, die als je voor de foute weg kiest jou niet tegenhoudt, maar als je de goede weg kiest een handje helpt.

Voor de seculiere lezer: als je voor de foute weg kiest houdt van hoger hand niets je tegen; maar als je voor de goede weg kiest krijg je een duwtje vanuit de kosmos mee.

(overigens kwam ik ook de uitleg tegen, dat als de klant iets duurs kiest - zoals balsem - de winkelier onder het voorwendsel dat hij wil meegenieten (om zijn wantrouwen te maskeren) er beter met zijn neus bovenop kan staan om erop toe te zien, dat hij niet benadeeld wordt; dat is de cynische uitleg, die ik niet deel, zo multi-interpretabel kan het vaak zijn...)

Afbeelding:

- Jozef herenigd met zijn vader, Nicola Karcher
